

iniatuur

Jaargang 29

1

Maart 2025

Vereniging Vrienden Martinikerk

Secretariaat
Martinierkhof 3
9712 JG Groningen

Telefoon
050 311 12 77

E-mail
vriendenmartinikerk@gmail.com

Website
www.vriendenmartinikerk.nl
www.martinikerk.nl

Colofon

Redactie
Sharon van Dijk
Ton Heuvelmans
Tonko Ufkes
Jan Visser

E-mail
info@martinikerk.nl

Druk
MarneVeenstra
Groningen

MARTINIKERK CA. 1925, JAN WIEGERS

meer op pagina 2

▲ foto: Jan Visser
Met toestemming van
Museum Wierdenland, Ezinge

Kijken naar de Martinikerk

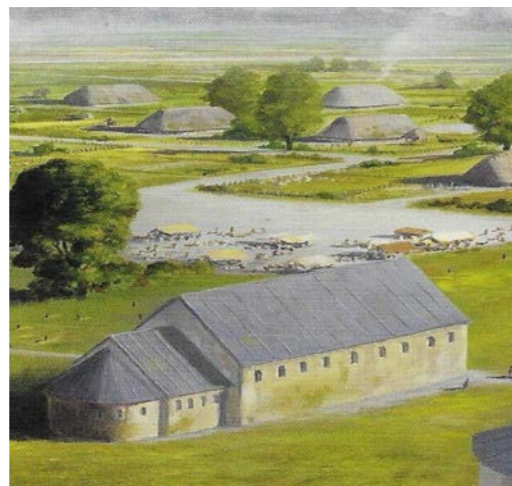
Jan Visser

Af en toe worden we geconfronteerd met onbekende - of vrijwel onbekende - afbeeldingen van de Martinikerk. Zo was het in 2024 een verrassing dat op de tentoonstelling 'Kloeke kerken van De Ploeg' in het Museum Wierdenland te Ezinge het schilderij 'Groningen, Martinikerk ca. 1925' van de bekende Ploeg-schilder Jan Wiegers een prominente blikvanger was (zie voorpagina). Van de wat minder bekende Ploeg-schilder Arnold Willem Kort kregen we een vrijwel onbekend werk onder ogen met de vraag: 'Is dit een afbeelding van de Martinikerk?' Dat bleek inderdaad het geval: het betreft de zuidzijde van de kooromgang. Dat schilderij is gemaakt in 1941 (meer info hierover in het volgende nummer van Miniatuur). Een en ander gaf aanleiding om nog eens op een rijtje te zetten hoe de Martinikerk in de loop der tijd is afgebeeld.

De Martinikerk is altijd al een blikvanger geweest. De Martinitoren natuurlijk nog meer, maar de kerk is onlosmakelijk met de toren verbonden. In de loop der eeuwen zijn er tekeningen, schetsen, gravures, aquarellen, schilderijen en foto's van gemaakt, meestal van de buitenkant.

De buitenzijde van de Martinikerk

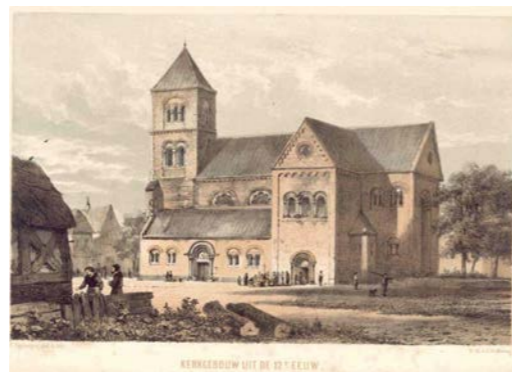
Van de kerk rond het jaar 1000 hebben we alleen een impressie: zo zal de kerk er ongeveer hebben uitgezien: een tufstenen zaalkerk te midden van boerderijen. drs. H. Halbertsma van de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek heeft destijds de plaats, de afmetingen en de vorm van het koor afgeleid van vondsten die gedaan zijn tijdens de opgravingen onder de huidige Martinikerk tussen 1962 en 1965 (zie Nieuwsblad van het Noorden van 6 maart 1965).

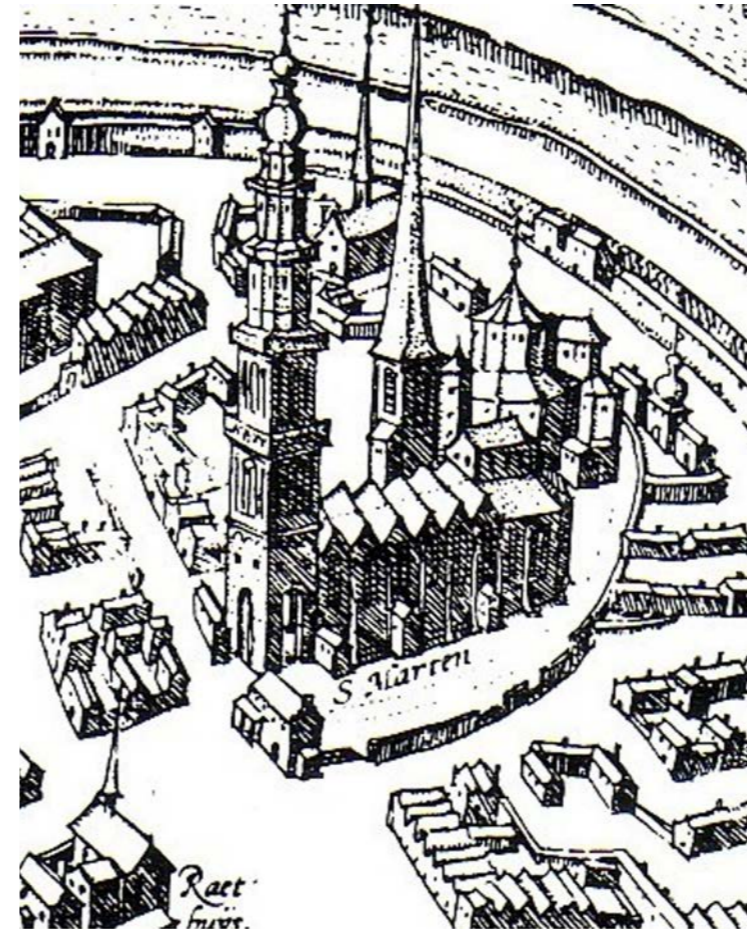
De oudste echte afbeelding vinden we op het beroemde stadszegel uit ca. 1245.

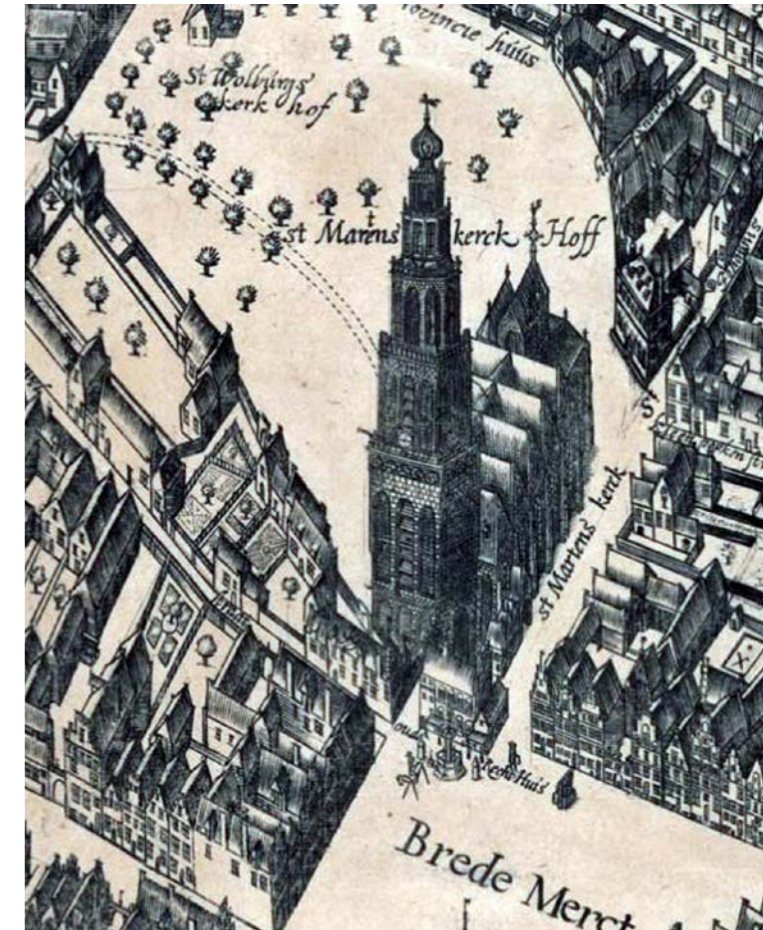
Van de kerk uit die tijd bestaat ook een tekening van C. Springer die precies lijkt op de afbeelding op het stadszegel, met dit verschil dat de kerk op de tekening een recht gesloten koor heeft.

Afbeeldingen van de Sint Martenskerck zijn daarna alleen te zien op allerlei oude plattegronden zoals van Braun en Hogenberg (1575), Geelkerken (1616), Haubois (1643) of van Joan Blaeu (1649).

▲ Braun en Hogenberg (1575)

▲ Haubois (1643)

Vergelijking tussen de plattegronden van 1575 en 1643 maakt duidelijk dat intussen (1627) de Sint Walburgskerk die achter de Martinikerk stond is gesloopt (zie *Miniatuur* oktober 2018).

Schilderijen of prenten uit later tijd zijn meestal een soort stadsgezichten. In 1688 maakte P. Blommerts een steendruk van de zuidzijde, vlak voor de verbouwing van het dak. In datzelfde jaar zijn de vijf topgevels verwijderd en vervangen door lengtedaken om de druk op de muren te verminderen. Deze steendruk is in ca. 1850 opnieuw getekend door B. Reinders, waarvan door C.C.A. Last een litho is vervaardigd.

Een eerste afbeelding van de zuidzijde van de Martinikerk met lengtedaken is vastgelegd op een gravure van Jacobus Harrewijn (ca.1750).

Er bestaat ook een gravure van de noordzijde van de kerk van Jan Bulthuis (1773).

Heel bekend is een aquarel van Jacob Ensing uit 1837 van het Boter- en Broodhuisje dat is afgebroken in 1854.

Van de zuidzijde van de kerk kennen we ook een ets van Waalko Jans Dingemans en een litho van Ferdinand van Wolde, beide van omstreeks 1900.

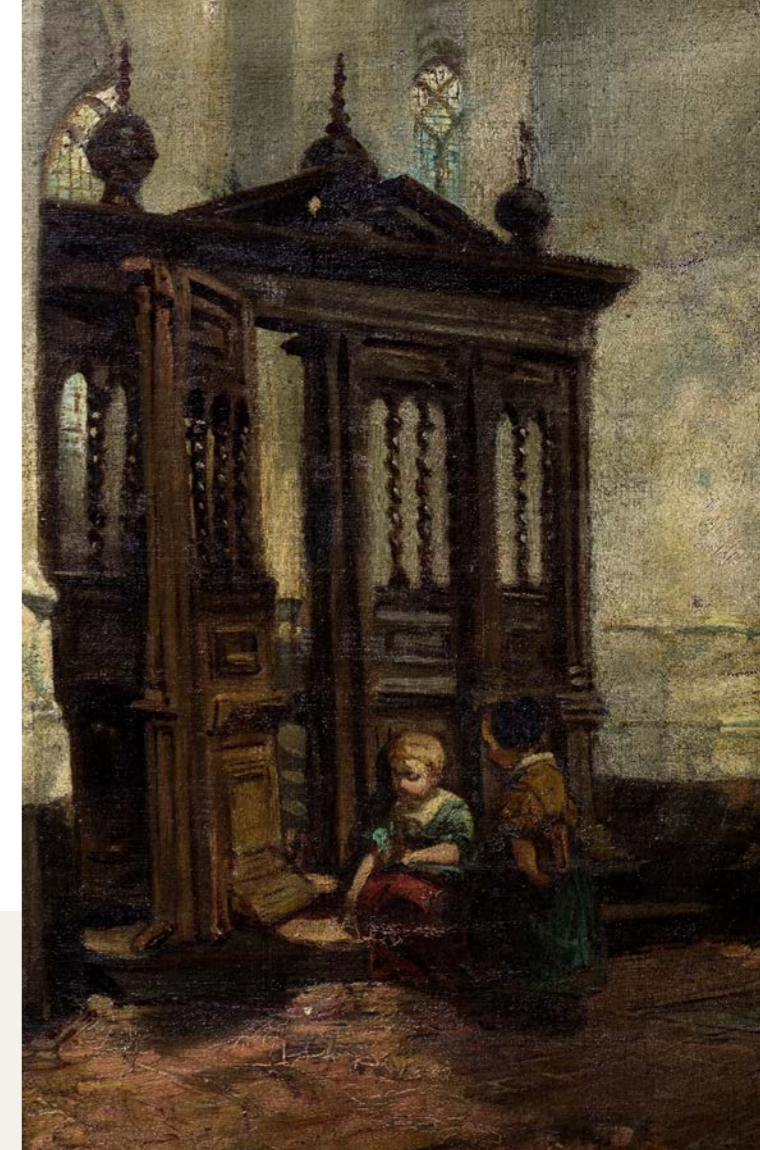
De noordoostzijde van de Martinikerk is prachtig afgebeeld op het schilderij van Jan Wiegers uit 1925. (zie de voorpagina van dit nummer).

De binnenzijde van de Martinikerk

Afbeeldingen van het interieur van de Martinikerk van voor het eind van de 19de eeuw zijn niet bekend. Pas vanaf ca. 1870 worden daar tekeningen, schilderijen, aquarellen en foto's van gemaakt. Dat komt onder meer door de ontwikkeling van het kunstonderwijs in Groningen door de Academie Minerva, de oprichting van het Kunstzinnig Genootschap Pictura en de oprichting van het schildercollectief De Ploeg.

Vanaf ca. 1900 komt een overvloed aan foto's beschikbaar; die zijn onder meer te vinden op Beeldbank.nl. Hier geven we aandacht aan kunstzinnige werken.

Van de eerste directeur van de Academie Minerva, J.H. Egenberger, is het schilderij 'Koorhek in de Martinikerk' uit ca.1870 heel bekend. Hij is ook de maker van het grote schilderij 'Christus voor Pilatus' dat tegen de westmuur van de Martinikerk hangt.

▲ Foto: Marten de Leeuw, Groninger Museum

Maar ook van Franciscus Hermannus Bach en anderen, zoals Hendrik Schut, Jannes de Vries, Egbert Reitsma en Arnold Willem Kort zijn kunstzinnige impressies bekend van binnen de Martinikerk in de eerste helft van de 20ste eeuw.

Hendrik Schut maakte in 1916 een fraai werk in olieverf van het schip van de kerk in westelijke richting met het toenmalige professorengestoelte voor het orgel. Dat gestoelte is verwijderd bij de laatste restauratie in 1962-1975.

◀ Bron: familiearchief Grashuis-Schut

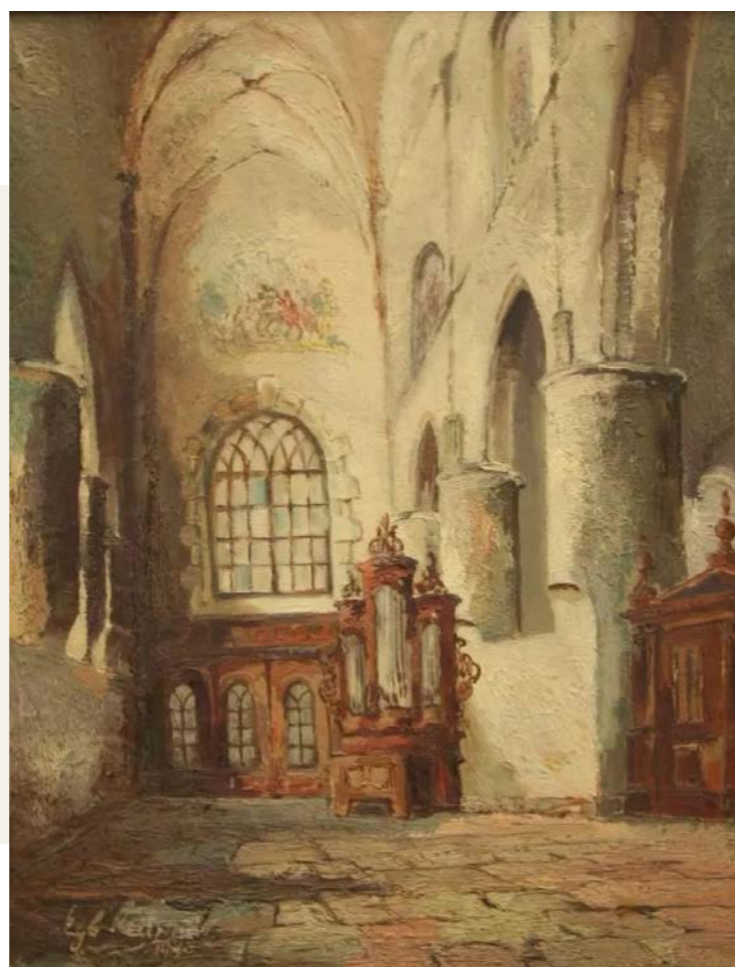
Franciscus Hermannus Bach, docent aan de Academie Minerva en lid van De Ploeg, schilderde de oostelijke kooromgang tijdens de restauratie van het koor in 1923. Men is dan bezig met de ontpleistering van de muren.

▲ Foto via Veilinghuis Omnia, Kolham

Een heel bekend lid van De Ploeg is Jannes de Vries. Hij maakte een litho van het orgel van de Martinikerk. Die prent is aangeboden door de Chr. Oratorium Vereniging, waarschijnlijk bij het 50-jarig jubileum in 1959. Dit werk is wat ongewoon in zijn oeuvre, want hij is het meest beroemd als landschapschilder.

▲ Foto: Kunst Behoud Groningen, ongedateerd

Egbert Reitsma (ook Ploeg-lid) maakte in 1935 en in 1943/1944 diverse schilderijen van de Martinikerk. Op de voorpagina van *Miniatuur* februari 2020 stond een afbeelding van een schilderij van hem uit 1943, de noordelijke kooromgang. Nu plaatsen wij een afbeelding uit 1935 van het koor.

Hij was overigens een productief kunstschilder: van hem zijn ruim 100 werken bekend. Daarnaast was hij een beroemde architect die veel kerken en gebouwen heeft ontworpen in de stijl van de Amsterdamse school.

In het vorige nummer van *Miniatuur* stond informatie over ander werk van hem: een stenen Sint Martinus op de Grote Markt.

▲ Foto: Kunst Behoud Groningen nr.00712

Tijdens de restauratie van de kerk maakte Barend Eijkelboom tussen 1966 en 1969 een groot aantal aquarellen (zie ook *Miniatuur* juni 2020).

Een werk van Ploeg-lid Arnold Willem Kort willen we laten zien in het volgende nummer van *Miniatuur*, met aandacht voor zijn persoon.

▲ Foto: Groninger Archieven

Verantwoording illustraties

De meeste illustraties zijn gewoon te vinden via internet, b.v. op:

- kunstbehoudgroningen.nl
- beeldbankgroningen.nl
- groningerarchieven.nl
- groningermuseum.nl

Daar zijn heel veel prenten en foto's te bekijken. Wij hebben geprobeerd de rechthebbenden van illustraties te achterhalen. Als dat niet geheel gelukt is: *Miniatuur* is een verenigingsblad, geen commerciële uitgave.

De foto op de voorpagina is geplaatst met speciale toestemming van Museum Wierdenland.

Van de Vereniging Vrienden Martinikerk

Jan Viser

Op woensdag 14 mei aanstaande om 19.30 uur zal de jaarlijkse Algemene Vergadering van de VVM worden gehouden in de kapel van de Martinikerk. Koffie met koek vooraf! Aan de orde komen de bekende stukken: verslag van de AV 2024, jaarverslag 2024, financieel verslag 2024 en bestuurssamenstelling. Mogelijk wordt een nieuw bestuurslid voorgesteld. Ook zal mevr. Betty Knigge, directeur van de Martinikerk, ons vertellen van de plannen en activiteiten in de kerk. (zie ook hieronder)

De laatste jaren wordt de jaarlijkse Algemene Vergadering door steeds minder leden bezocht. Daarom heeft het bestuur besloten om bij wijze van experiment dit jaar niet te vergaderen op zaterdagmorgen, maar op woensdagavond. En niet in maart maar in mei, als het 's avonds langer licht is.

Wij hopen nu op een grote opkomst!

Aansluitend zal vanaf ongeveer 20.30 uur een lezing worden verzorgd door Geert Pruiksmā, directeur van het Nationaal Rijtuigmuseum in Nienoord bij Leek. Het onderwerp is 500 jaar Nienoord.

In het jaar 1525, dus exact 500 jaar geleden, werd de borg Nienoord gesticht door jonkheer Wigbolt van Ewsum.

De familie Van Ewsum begon hier rond 1500 turf te winnen die bestemd was voor de toen bloeiende Hanzestad Groningen. Latere afstammelingen, de adellijke families Von Inn und Knyphausen en Van Panhuys, hadden huizen in de stad en waren betrokken bij het stadsbestuur. Bizar genoeg eindigde het geslacht Van Panhuys in 1907, doordat zij 's avonds onderweg, terug van de stad naar Nienoord, in het donker met hun rijtuig in het Hoendiep reden. Zij verdronken allen.

◀ Foto: Beetke van Rasquert, overleden in 1554, gehuwd met Wigbolt van Ewsum. Het portret is gemaakt door Jan Swart en is in het bezit van het Groninger Museum.

Uw bijdrage wordt gevraagd

Bij dit nummer vindt u een brief van de Stichting Martinikerk Groningen over de actie die wordt gevoerd voor nieuwe verlichting in de Martinikerk.

Dat is dringend nodig; ten eerste voor verduurzaming om het energieverbruik drastisch te verminderen. Ten tweede omdat de bestaande verlichting is verouderd: er knipperen steeds meer lampen of ze vallen uit tijdens concerten of kerkdiensten. Ten derde om de prachtige schilderijen van Egbert Modderman in de kooromgang beter tot hun recht te laten komen.

Er is nu een alles omvattend plan gemaakt om de Martinikerk weer beter in haar glorie te kunnen tonen. De Groninger zou zeggen: 'Nou, dat kost vast n paar centn'. Dat is ook zo: circa € 110.000. Maar dan heb je ook wat!

Hiervoor wordt uw bijdrage/donatie gevraagd op rekening **NL71 INBG 0002 3820 32** ten name van Stichting Martinikerk Groningen o.v.v. gift lichtplan. Aftrekbaar voor de belasting, vanwege de ANBI status met 125%. **Geef gull!**